

Ytterligare ett exemplar av Sören Norbys Kustö-skillling

Sören Norby hör till den senmedeltida nordiska historiens mest intressanta personligheter. För numismatiker och myntsamlare är han extra intressant i egenskap av myntherre för mynt slagna på ett flertal orter i Norden. Mest känd är hans ganska omfattande myntning av skillingar och hvider i Visby, men skillingar slogs även i Landskrona. Söslingar med Sörens vapensköld finns från Ronneby och utöver dessa så har Bengt Hemmingsson påtalat att samtida dokument omnämner att Sören även slog underhaltiga skillingar i Christian II:s namn (och med Malmö som myntort!) i Ronneby [Hemmingsson 2004]. Och nyligen har forskningen påvisat att ytterligare en myntort kan adderas till denna lista – Kustö borg i södra Finland.

I Lunds Universitets Historiska Museums (LUHM) samlingar finns fem skillingar och en hvid utgivna av Sören Norby. Fyra av skillingarna är slagna i Visby men den femte är av typen LL B:I:1c [Hauberg 1891, nr 117–118; Schou 1926, nr 12–15], och hör därmed till ovan nämnda ytterst sällsynta grupp skillingar som med säkerhet kan knytas till Sörens tid som härskare över större delen av södra Finland (juni 1522–augusti 1523) och den myntning av skillingar som då skedde på Kustö Borg (fig. 4) under ledning av myntmästaren Leinhart Pauwermann. Se fig. 1.

Den absoluta majoriteten – hela 11 ex - av de till våra dagar bevarade Kustö-skillingarna har hittats vid arkeologiska utgrävningar av Kuusito (Kustö) borg. De har publicerats av Tuukka Talvio [Talvio 2007] och sedermera kommenterats av såväl Ivar Leimus [Leimus 2008] som Bengt Hemmingsson [Hemmingsson 2016]; den sistnämnde var också den forskare som slutgiltigt med hjälp av samtida dokument kunde attribuera dessa mynt till Kustö. Utöver de 11 exemplaren från Kustö borg publicerar Talvio ett exemplar från Perniö (Björnå) kyrka och ett från Hämenlinna (Tavastehus slott).

Fig. 1. Sören Norbys Kustö-skillling i Lunds Universitets Historiska Museum samlingar.

Fig. 2. Sören Norbys Kustö-skillling i en svensk privatsamling.

Fig. 3. Sören Norbys Visby-skillling, LL B:I:1b. Privat ägo.

Fig. 4. Kustö borgruin sommaren 2016.

I en artikel av Terhi Kivistö publicerad 2019 om myntfynden från Kustö biskopsborg illustreras nio av de exemplar som hittas där.

Som ett tillägg till Talvios sammanställning av Sören Norbys Kustö-skillingar funna i Finland kan följande exemplar anföras: Ett exemplar funnet i Jomala kyrka på Åland [Rasmusson och Lagerqvist 1965, nr 128] samt ett metalldetektorfynd i "norra Finland" (publicerat på Internet), sedermera förvärvat av Nationalmuseet i Helsingfors. Detta exemplar är troligen samma exemplar som omnämns av Kivistö och som hittat i Siilinjärvi (norr om Kuopio) 2011 [Myntstudier 2019:1, sid 14]. Kivistö omnämner där även ytterligare ett exemplar som nyligen hittats i Finland – Porvoo (Borgå) 2018.

I privata samlingar har jag kännedom om två exemplar; det här avbildade i en svensk samling (fig. 2), samt ett exemplar i en finsk samling. Lars O. Lagerqvist avbildar 1970 ytterligare ett exemplar med för mig obekant proveniens [Lagerqvist 1970, sid 159]. När jag vid ett tillfälle under 2016 hade möjlighet att studera Sörens skillingar i KMK:s systematiska samlingar så kunde jag konstatera att Kustö-typen saknades där. Jag hade dock inte möjlighet att undersöka om typen fanns i något skattfynd i KMK. Utöver ovan nämnda exemplar finns det två exemplar i L-E. Bruuns deponerade

samling [Bruun 1928 nr 2124–2125], som enligt hans testamente skall säljas på offentlig auktion 2023.

Exemplaret i LUHM är illa åtgånget. Svagprägling gör att det L i åtsidans omskrift som entydigt identifierar myntmästaren Leinhart Pauwermann inte är synligt. Myntet är dessutom perforerat och har stora kantskador. Det kan dock med absolut säkerhet identifieras som en Kustö-prägling – dels på den grövre stilen på vapenskölden, dels på det "moderna" typsnittet i omskrifterna. Jämför med en skilling slagen i Visby (fig. 3).

Det Kustö-exemplar som nu identifierats i LUHM är extra intressant på många sätt. Som framgår av bilderna är mynten i fig. 1 och fig. 2 slagna med olika åt-, och frånsidesstampar. Minst två stampar har alltså bevisligen använts för båda sidorna på Kustömynten (vilket framgår även av Hauberg 1891 och Schou 1926). Detta är en indikation på att myntningen var av en icke försumbar volym. Mest intressant är dock att vi nu för första gången har ett Kustömynt med en säker fyndplats utanför nuvarande Finlands gränser. Exemplaret i LUHM har proveniens Gårdstaliden, Hovdala, Brönnestads socken, Hässleholms kommun.

Gårdstaliden är en medeltida borg, ca 1 km

väster om Hovdala slott. Slottet omnämns redan under sent 1300-tal. Myntet är funnet vid de arkeologiska utgrävningar som gjorts vid borgen. Myntet väger 1,50 gram, och har ID. LUHM 26974. Jag tackar vännen Bo Gunnarsson, som vid ett besök nyligen i LUHM i ett annat ärende tog sig tid att på uppdrag av författaren inventera Sörens mynt i museet och fotografera och väga de där befintliga exemplaren.

Fotografier

Foto fig. 1: Bo Gunnarsson

Foto fig. 2–4: Författaren

Litteratur

- [Bruun] L.E. Bruuns Mønt- og Medaillesamling og L.E. Bruuns gave til den Kongelige Mønt- og Medaillesamling. København 1928.
- Hauberg, P. Gullands myntvæsen. Aarbøger for Nordisk Oldkyndighed og Historie. Kjøbenhavn 1891.
- Hemmingsson, B. Myntningen i Åbo och på Kustö under 1520-talet. NNUM 2016, nr 3, sid 69–74.
- Hemmingsson, B. Sören Norbys "Malmö-skillingar". NNUM 2004, nr 1, sid. 19–21.
- Kivistö, T. Medeltida myntfynd från Kustö biskopsborg, S:t Karins sn, Egentliga Finland. Myntstudier 2019:1, sid 9–16.
- [LL] Lagerqvist, L. O. Svenska Mynt under Vikingatid och Medeltid samt gotländska mynt. Stockholm 1970.

Leimus, I. Über die Beziehungen zwischen Münzstätten in Tallinn (Reval) und Finnland in den 1520er Jahren. Scripta varia numismatica Tuukka Talvio sexagenario dedicata. Helsinki 2008, s. 123–131.

Rasmusson, N.L. En myntmästare i Sören Norbys tjänst. NNUM 1961, nr 4, sid 87–96.

Rasmusson, N.L. och Lagerqvist, L.O. Mynt från Jomala kyrka. Åländsk Odling 1965. Mariehamn 1965, sid 25–46.

Schou, H.H. Beskrivelse af Danske og Norske Mønter 1448–1814 og Danske Mønter 1814–1923. Kjøbenhavn 1926.

Talvio, T. The coins of Søren Norby in Finnish finds. Magister Monetæ. Studies in Honour of Jørgen Steen Jensen. Copenhagen 2007, s. 203–206.

English summary

This paper presents a previously unpublished coin struck by the warlord Sören Norby at the Kustö castle near Turku in Finland during his short occupation of the southern parts of the country 1522–1523. All previously known specimens of this very rare coin type have been found within the borders of today's Finland. The coin in fig. 1 in the paper is kept in the collections of the Historical Museum in Lund, Sweden. It is the first example of a coin of this type found outside of Finland. It was found during archaeological excavations of the Gårdstaliden castle ruin in Skåne, Sweden.